

KOSOVA'DA TÜRKÇE EĞİTİM ve SINIF ÖĞRETMENİ YETİŞTİRME İHTİYACI¹

The Need of Educating the Primary School Teacher and Education in Turkish for Kosovo

Hüseyin Fazlı ERGÜL²

Özet

Türkler Kosova'da uzun yıllar yaşamışlar, yaşadıkları süre içerisinde kendi ana dilleri ile olan eğitimlerini bazı dönemler hariç günümüze kadar sürdürmüşler, sürdürmeye de devam etmektedirler. Kosova'da yaşayan Türklerin kendi ana dilleri ile eğitim yapmaları hem o bölgede, hem de diğer Türk dünyasında yaşayan Türk toplulukları için önem arz etmektedir. Bu durumun farkında olan Kosova'da yaşayan Türkler bu konuya önem vermektedirler. Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti devletinin de bu konuda önemli yardımları, yatırımları ve projeleri söz konusudur. Türkçe eğitimin Kosova'da devam ettirilmesi için sınıf öğretmenlerine ihtiyaç hissedilmekte ve sınıf öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Dolayısıyla Kosova'da sınıf öğretmenin yetiştirilmesi ve istihdamı önemli bir konu haline gelmektedir. Bundan dolayı böyle bir çalışmaya ihtiyaç hissedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Türkçe Eğitim, Sınıf Öğretmeni, Kosova'da Eğitim

Abstract

Turks live very long year in Kosova. During the survive in Kosova most of the time they have used their mother toung in education and they keep used it. Their use of mother toung is important not only for them but also for other Turkish society in that area. That why they have paid attention for the issue. For the purpose Turkish republic has plans on projects for the purpose. In order to teach in Turkish primary school teacher is needed to be educated and for those teachers there are very important duty. Therefore, this need in Kosovo has become very important issue. Because of that having there is a feeling for such this study.

Key Words: Education in Turkish Language, Teachers in Primary Schools, Education in Kosovo.

PROBLEM DURUMU

Kosova'da Türkler yüzyıllardır yaşamakta ve yaşadıkları süre içerisinde de Türkçe eğitimini bazı dönemlerde kesintiye uğramakla birlikte günümüze kadar devam ettirmiştir. Osmanlının bu topraklardan çekilmesiyle Türkçe eğitim tamamen devre dışı bırakılmıştır. Daha sonra verilen önemli mücadeleler sonucunda tekrar Türkler kendi ana dilleriyle eğitim hakkını elde etmişlerdir. Değişik mücadeleler sonucu kazanılmış bu haklar günümüzde de korunmaya çalışılmaktadır.

¹ Bu bildiri 02-04 Mayıs 2008 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi VII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Sempozyumunda sunulmuştur.

² Yrd.Doç.Dr., Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, 21280 Kampus - Diyarbakır, e-mail: fazliergul@hotmail.com

Kosova'da yaşayan Türk toplumu için Türkçe eğitim hem kendileri ve hem de diğer Türk dünyası için önem arz etmektedir. Bu durumun farkında olan Kosova Türkleri Türkçe eğitime değişik kurum, kuruluş, dernek ve sivil toplum örgütleri ile katkı sağlamaktadır. Bu konuda da Türkiye Cumhuriyetinin değişik projeler çerçevesinde önemli yardımları söz konusudur. Türkiye Cumhuriyetinin bu konudaki çalışmaları günümüzde de devam etmektedir.

Şu anda Kosova birçok toplumun bir arada yaşadığı ve çok dilli eğitimin gerçekleştiği bir ülke konumundadır. Bu ülke içinde Türklerin varlığını, kimliğini ve kültürünü erimeden sürdürebilmesini sağlayacak en önemli faktörlerden bir tanesi Türkçe eğitimidir. Türkçe eğitimin sürdürülmesi noktasında özellikle sınıf öğretmenlerine önemli görevler düşmektedir. Dolayısıyla sınıf öğretmeni ihtiyacı ve bunların yetiştirilmesinin önemi açık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Kosova'nın genelinde şu anda Türk kimliğini yaşayan kaç nüfus var belli değil. En son 1991 yılında yapılan Arnavutlarla birlikte Türklerin de boykot ettiği önemli ölçüde katılımın gerçekleşmediği nüfus sayımında, Prizren'de 4462, Priştine'de 1986, Mamuşa'da (Osmanlıdan kalma Türk köyü) 2764, Gilan'da 443, Doburcan'da (Türk köyü) 444, Mitroviça'da 445, Vıçitrin'de 66, Kosova Ovası'nda 46, Zvaçan'da 23, İpek'te 20, Yakova'da 15, Liplyan'da 8, Nobirda'da 8, Süvereka'da 7, Poduyeva'da 4, Obiliç'te 3 Türkün yaşadığı gösterilmiştir (Receboğlu, 2004). Bu rakamları topladığımızda 10744 gibi bir sayı çıkmaktadır. Kosova'da yaşayan Türkler bu rakamın kesinlikle gerçeği yansıtmadığını ve hatta Kosova'nın değişik yerleşim birimlerinde de Türklerin yaşadığını iddia etmektedirler.

Prizren Bölge Eğitim Dairesi verilerine göre 2007-2008 öğretim yılında ana okulundan yükseköğretime kadar 4440 Türk öğrenci kendi ana diliyle resmi okullarda öğrenimine devam etmektedir. Bu öğrencilerin çoğunluğu Türklerin yoğun yaşadığı Prizren'de okumaktadır. Bunları Mamuşa, Priştine, Gilan, Doburcan ve Mitroviça takip etmektedir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyetinin uyguladığı "Büyük Öğrenci Projesi" çerçevesinde Türkiye'de 388 öğrenci (ortaöğretim ve yükseköğretim seviyesinde) okumakta ve 134 öğrenci Türkiye'nin değişik üniversitelerinden mezun olmuştur (Prizren Bölge Eğitim Dairesi, 2008).

2007-2008 eğitim-öğretim yılında Türkçe eğitimin yapıldığı 11 ilköğretim okulunda anasınıfı 4, sınıf öğretmeni 55, ilköğretim branş öğretmeni 72, ayrıca orta, lise ve meslek lisesinde toplam 46 öğretmen görev yapmaktadır. Toplam 177 öğretmenden 69'u üniversite, 96'sı yüksekokul, 24'ü öğretmen okulu mezunudur. Çalışan öğretmenlerde dikkat çekici bir özellik yaş konusudur. Emeklilik sonrası ikramiye, emekli maaşı ve her hangi bir sosyal haklar olmadığı için çalışanlar 65 yaşını beklemektedirler. 65 yaş üstü olanlara ayda 40 Avro gibi çok düşük bir meblağ yaşlılık parası olarak ödenmektedir. Örneğin sınıf öğretmenlerini yaş faktörüne göre sınıflandırıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. 20-30 yaş grubu 5, 30-

40 yaş grubu 21, 40-50 yaş grubu 9, 50-65 yaş grubu 20 kişidir. Yani 55 kişinin nerdeyse yarısı 50 yaşın üzerinde.

Kosova'da yaşayan Türkler için Türkiye Cumhuriyeti'nin uyguladığı ikinci proje ise "Türkoloji Projesidir". Bu proje çerçevesinde Türkiye Cumhuriyeti Başbakanlığa bağlı TİKA (Türk İşbirliği Kalkındırma Dairesi Başkanlığı) aracılığıyla 2003-2004 eğitim-öğretim yılında özel bir protokol ile Priştine Üniversitesi Prizren Eğitim Fakültesi bünyesinde Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü açmıştır. Bu bölümün kuruluşunda Kosova Demokratik Türk Partisi(KDTP), Prizren Bölge Eğitim Dairesi, Kosova Türk Öğretmenler Derneği, Yeni Dönem Medya Grubu ve bölgedeki diğer Türk kurum ve kuruluşlarının önemli katkıları olmuştur.

Bölümün dört yıllık öğretim programı Kosova'nın genel öğretim programı çerçevesinde Eğitim Fakültesinin diğer bölümleri (Arnavutça Sınıf Öğretmenliği, Boşnakça Sınıf Öğretmenliği, Kimya Öğretmenliği, Matematik Öğretmenliği, Fizik Öğretmenliği, İngilizce Öğretmenliği ve Arnavut Dili ve Edebiyatı Öğretmenliği) ile birlikte planlanarak eşgüdüm içerisinde sürdürülmektedir. Bölümün eğitim dili Türkçe olmakla birlikte derslerin isimleri, saatleri ve içerikleri hakkındaki tüm bilgiler Arnavutça olarak Priştine Üniversitesi'nin koordinatörlüğünde belirlenmektedir.

Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümünde tüm dersler seçmeli İngilizce ve Arnavutça hariç Türkçe olarak yapılmaktadır. Bölümün eğitim-öğretim etkinliklerini TİKA kanalıyla görevlendirilen öğretim elemanları sürdürmektedir. Bölümde maalesef kadrolu eleman istihdamı gerçekleşmemiştir. Diğer taraftan Türkiye'den görevlendirilen öğretim elemanları dışında ihtiyaç dahilinde, çoğu Türkiye'nin değişik üniversitelerinden mezun olmuş, en az yüksek lisansını tamamlamış Türkçe konuşma becerisi yüksek yerli öğretmenlerden yararlanılmaktadır.

Kosova'da Türkçe eğitimin devamı konusunda mevcut öğretmen sayısı ve mezun olacak olanlar ihtiyacı karşılayacak nitelikte görünüyor. Ancak yeni bağımsızlık sürecinde öğretmenlerin özlük haklarında yapılabilecek düzenlemeler ile bu dengenin bozulabileceği ihtimalini göstermektedir. Ayrıca Türk nüfusun yaşayıp ve o bölgelerde ihmal, ilgisizlik ve nedenini bilemediğimiz etmenlerden dolayı Türkçe eğitimin yapılmadığı ve yapılıp ancak çok yetersiz olduğu Yakova, İpek, Vıçitırın, Gilan ve Mitroviça gibi yerler sözkonusu. (Bu saydığımız bölgelerde bu çalışmanın devamı niteliğinde Kosova Türk Taburunun yardımı ile bir alan araştırması başlattık) Hâlbuki Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nün özellikle Kosova'da açılmasının nihai hedefi, Türkçe eğitimi bütün Kosova'ya yaymak ve yaygınlaştırmaktır. Bu açıdan baktığımızda Türkçe eğitim maalesef belirli bölgelerle sınırlı kalmış görünmektedir.

AMAÇ

Bir ülkenin gelişimi/ilerlemesi o ülkenin eğitimine bağlıdır. Eğitimin kalitesi ise bilişim ve teknoloji çağına ayak uyduran, bu alandaki gelişmeleri takip eden, kendini yenileyen kaliteli öğretmenlere ve onların yetiştirilmesine

bağlıdır. Dolayısıyla Kosova'da Türkçe eğitimde görev yapan öğretmenlerin hizmetiçi eğitim kursları ile kalitelerini yükseltmek ve yeni yetişecek öğretmen adaylarının da eğitimlerine önem vermek gerekmektedir. Bu konuda Türkiye Cumhuriyeti devletine ve eğitim camiasına önemli görevler düşmektedir.

Yukarıda arz etmeye çalıştığım açılardan tabloya bakıldığında Kosova'da yaşayan Türk toplumu için özellikle sınıf öğretmenlerinin önemli bir ihtiyaç olduğu ve yetiştirilmesinin de ayrı bir problem olarak karşımıza çıktığı anlaşılmaktadır. Bundan dolayı böyle bir araştırmaya ihtiyaç duyulmuştur. Bu çalışma, konunun anlaşılması açısından önemli görevler yapacağı düşünülmektedir. Bundan sonra bu konu ile ilgili yapılacak çalışmalara temel teşkil edecektir.

TARTIŞMA

1. Kosova'da Yaşayan Türk Toplumunun Türkçe Eğitiminin Genel Durumu

Kosova 10887 km² lik küçük denecek kadar bir yüzölçüme sahip yeni bağımsızlığını ilan etmiş(17 Şubat 2008) çok uluslu bir devlettir. Kosova küçük olmasına rağmen Balkanlar'da jeo-stratejik öneme sahip bir konumdadır. Coğrafi bölge olarak Avrupa kıtasının güneyinde bulunan Balkan yarımadasının Kuzeybatısında yer alır. Uygun coğrafi ve iklim koşullarından dolayı tarih boyunca Kosova'da bir çok kavim yerleşmiş ve devlet kurma çabaları olmuştur. Osmanlılardan önce bu topraklarda Türk kavimleri olarak Hunların, Avarların, Peçeneklerin, Kumanların ve Uzların yaşadığı bilinmekte, ancak bu kavimlerin bu bölgelere çok fazla iz bırakmadan tarihe karıştıkları iddia edilmektedir (Mehmet, 2007).

Aslında Kumanlar 11-14. asırlarda Balkanlarda önemli rol oynamışlar, 13.yüzyılın ortalarına kadar Balkanlarda hüküm sürmüşler ve Altınordu devletinin bu bölgelere yerleşmesine yardımcı olmuşlardır. Daha sonraları Selçuklu döneminde Balkanlarda Türk-İslam kültürü dönemi başlamıştır. Bu kültürün yayılmasında dervişlerin önemli rolleri vardır.(Sarı Saltuk Baba gibi)

Anadolu'dan Moğol istilasından kaçarak Balkanlara gelen Selçuklu grubun önemli bölümünün ahilerden oluştuğu söylenmektedir. Böyle bir grubun az bir zamanda Türklüğe ve İslamiyet'e önemli hizmetler yaptığı anlatılmaktadır(Mehmet, 2007). Dervişlerin ve ahilerin yapmış oldukları bu çalışmaları informal anlamda eğitim olarak kabul edebiliriz. Dolayısıyla Balkanlarda Türkçe eğitimin temelleri 13. asrın ikinci yarısında başlamıştır diyebiliriz.

II. Mehmet'in 1453 yılında Bizans'ın başkenti olan İstanbul'u fethi, iki yıl sonra da 1455 yılında Kosova'ya girişiyle bu topraklara tamamen Türk nüfus yerleşmeye başlamıştır. Öyle ki XV. yüzyılın ikinci yarısında Kosova'da Osmanlı yönetim organlarının yanı sıra Türkçe eğitim kurumları da kurulup gelişti.

Kosova'da Türkçe eğitim ve öğretim köklü bir tarihi geleneğe sahiptir. Osmanlıların bu bölgeye gelişi ile başlayan Türkçe eğitimi Topsakal ve Koro (2007) günümüze kadar dört dönem içerisinde incelemişlerdir.

1. Osmanlı Dönemi (1455-1912): Bu dönem 1455 yılında Osmanlı Devletinin Kosova'ya girmesiyle başlar ve 1912 Osmanlı Devletinin bu topraklardan geri çekilmesine kadar sürer. Bu dönemin en belirgin özelliği Osmanlı Devletinin diğer topraklarında olduğu gibi Kosova topraklarında da eğitimi aynı şekilde yapması ve geliştirmesidir.
2. Yugoslavya Krallığı Dönemi (1912-1951): Bu dönem 1912 yılında Sırbistan'ın Kosova'yı işkâl etmesiyle başlar ve 1945-51 yılında, yani yeni Sosyalist Yugoslavya'nın kuruluşuna kadar, daha doğrusu Türkçe eğitimin yeniden başladığı 1951 yılına kadar sürer. Bu dönemin en belirgin özelliği, resmi Türkçe eğitimin yapılmamasıdır.
3. Sosyalist Yugoslavya Dönemi (1951-1999): Bu dönem 1951 yılında Sosyalist Yugoslavya'da Türkçe eğitimin yeniden başlaması ile başlar ve 1999 yılında NATO'nun Kosova'ya müdahalesine ve BM Geçici Yönetim Organları'nın (UNMIK) kuruluşuna kadar sürer. Bu dönemin en belirgin özelliği, ana dilinde Türkçe eğitime yeniden başlanması, Türkçenin Kosova'da resmi dil olarak kabul edilmesi ve Türkçe eğitimde birçok sorunun çözülememesidir.
4. BM Geçici Yönetim Organlarının (UNMIK) ve Yerel Yönetim Organlarının Yönetim Dönemi (1999-2008): Bu dönem 1999 yılında başlar ve günümüze kadar devam eder. Bu dönemin en belirgin özelliği, Kosova'da çok uluslu toplumun ve demokrasinin oluşturulması için sivil toplum örgütlerinin eğitim sorunları çözümünde daha etkin rol almasıdır.

1.1. Osmanlı Dönemi

Osmanlılarda dolayısıyla Kosova'da da, Tanzimat dönemine kadar (1455-1839) Türkçe eğitim ve öğretim supyan mekteplerinde(4 yıllık ilköğretim) ve medreselerde gerçekleşiyordu. Medreseler ve supyan mektepleri devletin kontrolünden ve sorumluluğundan uzak eğitim kurumları idiler. Bunların hemen hemen hepsi vakıflara bağlı idiler, dolayısıyla dini ve sosyal yönleri ağır basan kuruluşlardı. Supyan mekteplerinin amacı okuma-yazma öğretmek, İslam dininin kurallarını ve Kuran'ı belletmekti. Öğretim ezbere dayalı ve 5 yaşından itibaren erkek ve kız çocuklar, tek bir oda içinde 3-4 yıl kadar Kur'an okumaya ve bazı bilgileri öğrenmeye çalışırlardı (Akyüz, 2004).

Medreselerde ise din derslerinden Tefsir(Kur'an'ın yorumu), Hadis(Hz. Muhammed'in sözleri), Fıkıh(İslam hukuku), Kelam(İslam felsefesi), bu derslerden başka Şariat, Hukuk Bilimleri, Türkçe, Arapça,

Farsça, Felsefe, Matematik, Fizik, Coğrafya vs. dersler okutuluyordu. Osmanlı devletinde ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyinde medreseler vardır.

Kosova'da Türkçe eğitim kurumu için ilk yazılı belge, 1513 yılında yazılan Suzi Çelebi vakıfnamesidir. Ünlü bir Türk şairi olan Suzi Çelebi, Vakıfnamesi'nde Prizren'de bir cami, caminin bitişiğinde bir mektep yaptığını ve mektebe kitaplar vakfettiğini belirtmektedir (Recepoğlu, 2000). 1538 yılında Prizren'de tasdik edilen Kukli Bey'in Vakıfnamesine dayanarak, bu kent dolaylarında zengin bireylerin okul inşa etmek için ilgi gösterdikleri belirtilmektedir. Kukli Bey, Zinov köyünde bir ve Prizren'de birkaç ilkokul yapmıştır (Recepçiç, 1970, Akt: Topsakal ve Koro, 2007).

XVI. Yüzyılın ikinci yarısından başlayarak Prizren'den başka Kosova'nın diğer kentlerinde çoğunlukla camilerin bitişiğinde supyan mektepleri ve medreselerin inşa edilmesi, çok sayıda çocuğun Türkçe eğitim-öğretim yaptığını kanıtlamaktadır. Osmanlı devletinde camiler bir ibadet yerinden başka birer eğitim merkezi olarak kullanılıyordu. Kosova'da XV. Yüzyılın ikinci yarısında camiler inşa edilmeye başlamıştır. Örneğin Priştine'de daha 1461 yılında Fatih Sultan Mehmet Camii inşa edilmiştir. Dolayısıyla daha XV. yüzyılın ikinci yarısında Kosova'da Türkçe eğitimde yapıldığı olasılığı büyüktür.

1874 yılı Prizren salnamesine göre Prizren'de dört medreseden başka, 655 öğrencinin öğrenim gördüğü 16 supyan mektebi, 152 öğrencisi olan 1 rüştiye okulu vardır. Aynı salnameye göre 1874 yılında Kačanik'te 1 supyan mektebi, Priştine'de 17 supyan ve 1 medrese, İpek'te 12 mektep ve 2 medrese, Gilan'da 1 mektep ve 1 medrese, Vıçitırın'da 3 mektep ve 1 medrese, Dobircan köyünde 1 medrese vardı (Recepçiç, 1972, Akt: Topsakal ve Koro, 2007).

1886 Kosova vilayeti salnamesine göre Priştine'de 6 mektep çalışıyordu.

1. Cami-i kebir(büyük cami). Öğretmen Selim Efendi, 70 öğrenci
2. Cami-i sagir (küçük camii). Öğretmen Yahya Efendi, 60 öğrenci
3. Cami-i cedit (yeni camii). Öğretmen Abdullah Efendi, 140 öğrenci
4. Alâeddin. Öğretmen Molla İbrahim, 91 öğrenci
5. Hasan Bey. Öğretmen Hafız Süleyman, 50 öğrenci
6. Yarar Çelebi. Öğretmen Eyüp Efendi, 40 öğrenci

1893 yılı Kosova salnamesine göre Yakova kazasında 15 ilkokulda 1101 öğrenci ile 15 öğretmen çalışıyordu. Yakova şehrinde 8 ilköğretim okulu vardı. Bu şehirde 3 öğretmenin çalıştığı 120 öğrencili bir rüştiye ve 47 öğrencinin öğrenim gördüğü 2 medrese vardı. 1900 yılında Yakova'da 2 rüştiye ve Balkan savaşlarından iki yıl önce 1 askeri rüştiyesi çalışmaktaydı. 1893 salnamesine göre Kačanik'te 40 öğrencili bir ilköğretim okulu, Mitroviça'da 145 öğrencisi olan ve 5 öğretmenin görev yaptığı 4 ilköğretim okulu çalışmaktaydı. Bu okullardan biri 95 öğrencili kız ilköğretim okulu idi.

Kosova'da ilköğretim okullarının ve dolayısıyla Türkçe okuyan öğrencilerin sayısı sürekli olarak artmıştır. Öyle ki iptidai okul sayısı 1905/06 öğretim yılında Kosova'da usul-ü cedit üzere öğretim yapan 351 erkek, 20 kız

ve 129 karma resmi iptidai; 24 erkek, 2 kız ve 31 karma hususi iptidai okulu sayısına çıkmıştır(Kodaman, 1980). XIX. Yüzyılın ikinci yarısında, II. Abdülhamit döneminde rüştiye denilen orta eğitim gelişimine de önem vermiştir. Priştine’de rüştiye okulu 1869 yılında kurulmuştu. Kosova’da rüştiyelerin sayısı 1878 yılında 7 ye çıkmıştır. Bu sayı daha sonra 14 olmuştur (Recepçiç, 1970, Akt: Topsakal ve Koro, 2007).

Okullara gereken öğretmen kadrosu yetiştirmek ve Kosova’da eğitimde yeni metotların uygulanarak eğitimin modernize ettirilmesi için Osmanlı hükümeti 1879 yılında bir öğretmen okulu(eğitim fakültesi) açılmasına karar almıştır(Sofuoğlu, 2006). Bu karara dayanarak Kosova vilayetinin Priştine kentinde 1880 yılında Daru-l Muallimin-i Supyan açılmıştır. Bu hususla ilgili bir irade-i saniyede, okulun gayesi “Kosova vilayetindeki hocalara yeni usulün öğretilmesi ve yeni hocalar yetiştirilmesi” şeklinde ifade edilmiştir. Buna göre, Priştine Darü-l Muallimin-i Supyan’ına hem yeni öğretmen yetiştirmek, hem de mevcut öğretmenlere kurs vermek gibi iki görev verilmiştir. Aynı vesikadan, Priştine’de uygulama okulu olarak bir de numune iptidai okulu açıldığını, hatta Fatih iptidai okulu öğretmenlerinden Hüseyin Efendi’nin buraya 750 kuruş maaşla tayin edildiği görülmektedir. Ayrıca Priştine Darü-l Muallimin-i Supyanı “mekatib-i aliye” den sayıldığından, okulun maaş ve diğer masraflarını karşılaması için maarif bütçesinden tahsisat ayrılmıştır(Kodaman, 1980).

1.2. Yugoslavya Krallığı Dönemi

Kosova, Birinci Balkan savaşında (1912), Balkan ittifakı karşısında Osmanlı devletinin yenilgiye uğraması sonucu Sırbistan Krallığı sınırları içinde kalmıştır. Osmanlı’nın 457 yıl hâkim olduğu Kosova’dan el çekmesinin ardından Sırların yaptıkları ilk iş, Kosova’da Türk varlığını tümüyle yok saymak olmuştur. Balkan savaşından sonra Kosova’da yaşamaya devam eden Türklerin tüm ulusal hak ve özgürlükleri alınmıştır. Bunun sonucu olarak Kosova Türklerinin toplumsal yaşama katılmaları tamamen durdurulmuş, ekonomik durumları son derece ağırlaşmış, kültür-eğitim imkânları yok edilmiştir. XX. Yüzyılın başlangıcında (1900–1912) Osmanlı döneminde çok sayıda eğitim kurumlarından yararlanabilme imkânına sahip bulunan Kosova Türkleri, balkan savaşı sonrasında, ulusal kimliklerin yadsınmasıyla birlikte bütün sahip oldukları eğitim-öğretim kurumlarından da birden bire yoksun kalmışlardır.

Osmanlı ve Sırbistan hükümetleri arasında 14 Mart 1914 tarihinde İstanbul’da bir barış imzalanmıştır. Bu anlaşmada orada bırakılan Müslüman ahalinin malları ve mülkleri ile tanınacağı ve bunların eğitimlerinin Türkçe olarak devam edeceği, bütün masrafların Osmanlı tarafından karşılanacağına dair karar alınmasına rağmen, Sırlar bu anlaşmayı görmezlikten gelip kendi iktidarları altındaki Türk nüfusun varlığını yok saymışlardır (Suroy, 2004). Bu dönemden itibaren 1951 yılına kadar Türkçe eğitim kesintiye uğramıştır.

Türkçe öğrenim görme hakları ellerinden alınan Kosova Türkleri için, kendi ana dilleri dışında yapılan her türlü eğitim, bölgedeki Türk varlığını

zayıflatma ve yok etme politikasının bir unsuru olmuştur (Selim, 2007). Kosova Türklerinin yaşamın bütün alanlarında tahammülü zor baskılar, 1929 yılında Ali Ocak döneminde hat safhaya ulaşmıştır. Türklere sunulan bütün hak ve özgürlükler tamamen ortadan kaldırılmış, sadece Türkiye'ye göç etme hakkı tanınmıştır. Aslında bu Türklerin göçe zorlanması, Sırbistan sınırları içerisinde yaşayan Türk, Arnavut ve Boşnak gibi genelde Müslümanların Türkiye'ye göç ettirilmesi projesinin bir parçası olmuştur.

1912-1915 yılları Sırbistan krallığı döneminde, Kosova'da Türk ve Arnavut çocukları "Sırp Müslüman okulları" adı verilen resmi ilkökul düzeyinde (4 yıllık) okullarda Sırp dilinde öğrenim görebiliyorlardı. Birinci dünya savaşı döneminde Kosova'yı Avusturya-Macaristan ve Bulgaristan işgal etmiştir. 1915-1918 yıllarında Mitroviça, Vıçitırın, Aşağı Drenitsa, İpek, İstok, Yakova ve Prizren dolaylarındaki birkaç köy Avusturya-Macaristan; Poduyeva, Priştine, Gilan, Yukarı Drenitsa, Ferizovik ve Prizren Bulgaristan yönetimi altına girmiştir. Avusturya-Macaristan işgali altında bulunan yerlerde Avusturyalılar Arnavutlara, yönetimde Arnavutçayı kullanmalarına, okulları açmalarına ve Avusturya üniversitelerinde öğrenim görmelerine imkan hazırlamışlardır (Shatri, 2006 Akt: Topsakal ve Koro). Bulgaristan yönetim bölgesinde ise sadece Bulgar dilinde öğrenim görülebiliyordu. Demek oluyor ki bu dönemlerde de Türkler kendi ana dilleri ile öğrenim göremiyorlardı.

İkinci dünya savaşı döneminde ilk, orta ve lise öğretiminin Türklere yabancı bir dil olması, ekonomik ve siyasi koşullar, 1924 ve 1936 yıllarında Türkiye'ye yeni bir göçe neden olmuştur. Kosova'da ilk ve orta öğrenimlerine Türkler; maddi imkânsızlık, ayrımcılık ve yabancı olan Sırpça dili yüzünden devam etmeleri son derece imkânsız hale gelmiştir. Bu faktörler Türklerin eğitim düzeyini çok düşük olmasına neden olmuştur.

1.3. Sosyalist Yugoslavya Dönemi

İkinci Dünya savaşından sonra yeni kurulacak olan devlete, bütün ulus ve halklara olduğu gibi, Kosova Türkleri de eşit halklara sahip olacaklarını umuyorlardı. Fakat Kosova'nın işgalinden tamamen kurtarıldığı 1944 yılının sonrasında, yeni kurulan rejimin maskesi düşmüş, Kosovalı Türkler, batı Makedonya'da yaşayan Türklerle beraber, verilen tam eşitlik vaadinin kapsamı dışında bırakılmıştır.

İkinci dünya savaşından sonra ilan edilen Federatif Yugoslavya Halk Cumhuriyetinde 1945-1951 yılları arasında Kosova ve Batı Makedonya Türkleri milli hakları tanınmadı. Türklerin milli haklarının tanınmasını "soğuk savaş" döneminde uluslar arası ilişkilerde aramak gerekir. İkinci dünya savaşından sonra büyük güçler arasında "soğuk savaş" döneminde karşıtlıklarından dolayı iki blok meydana gelmeye başladı. O yıllarda Türkiye ile Yugoslavya arasındaki ilişkilere bakıldığında, ilişkilerin son derece kötü olduğu görünmektedir. Bunun temel nedeni rejim farkı, özellikle de Türkiye'nin karşı blokta yer almasıdır.

Türkiye ile ilişkilerin tam aksine, Yugoslavya başkanı Tito, Sovyetler Birliği ve diğer doğu bloğu ülkeleri ile, özellikle komşuları Arnavutluk ve

Bulgaristan ile hem siyasi ve hem de ekonomik ilişkilerini geliştirmiştir. Bu dönemde Bulgaristan ve Arnavutluk'un Yugoslavya Federasyonu içinde yer alabileceklerine dair de ciddi hesaplar yapılıyordu. Bu birlik konusunda Tito-Dimitrov görüşmeleri de yapılmıştı. Bu gelişmeler ışığında Arnavutluk ile yakınlaşma gayesiyle yeni Yugoslavya devletinin Kosova ve Batı Makedonya bölgesinde Türklerin varlığı tanınmamıştı.

1948 yılında patlak veren Stalin- Tito çatışması ardından, doğu bloğuna dahil olan bütün ülkeler Yugoslavya ile olan ilişkilerini dondurdular. Bu gelişmeler sırasında Yugoslavya devlet ve parti olarak Türklerle ilgili olan politikasını değiştirmiştir. Bu değişim sonucu 1951 yılından başlayarak Kosova ve Batı Makedonya'da yaşayan Türklerin varlığı tanınmıştır.

20 Mart 1951 yılında Türklerin önemli mücadeleleri sonucunda Kosova ve Metohiya (Kosova'nın Kuzey tarafı) özerk bölgesinin halk kurulu önemli bir karara imza atar. Halk kurulunda Kosova'da yaşayan Türklerin varlığı kabul edilmiş, Kosova'da yaşayan Türklerin Türkçe eğitim yapabileceği ve okul açabileceği yönünde karar verilmiştir. Bu tarihten itibaren Kosova'da Türklerin yoğun olarak yaşadığı yerleşim yerlerinde (Priştine, Prizren, İpek, Mitroviça, Gilan gibi) Türkçe eğitime başlandığı gibi Türk kültür ve sanat dernekleri de kurulmaya başlamıştır (Recepoglu, 2004). Bu karar resmi gazetede yayınlanmış ve hemen yürürlüğe girmiştir. 1951-52 öğretim yılında Türkçe eğitim yapmak için Prizren, Priştine, Gilan, Mitroviça, İpek şehirlerinde ve Mamuşa, Dobırcan ve Bilaç köylerinde Türk ilkokulları açılmıştır.

1951 – 1999 yılları arasında Kosova da Türkçe eğitim tüm güçlülere karşın, bu güne kadar ayakta durmuş ve başarılar kaydetmiş. Eğitim toplumun bir parçası olduğu için XX. yüzyılın ikinci yarısında Yugoslavya Kosova'sında meydana gelen toplumsal, iktisadi ve siyasi bunalımlar eğitime de yansımıştır. XX. yüzyılın ikinci yarısında Kosova'da Türk varlığının bir kısım güçler tarafından tanınmaması, asimilasyon süreci ve 1950 li yıllarda Türkiye'ye göç gibi nedenler Türk nüfusunun ve bununla birlikte Türkçe eğitim gören öğrenci sayısının düşmesine neden olmuştur. Bu nedenle 1966 ve 70 li yıllarda Türklerin yoğun yaşadığı bazı bölgelerde Türkçe eğitime son verilmiştir (Topsakal ve Koro, 2007).

1.4. BM Geçici Yönetim Organlarının(UNMIK) ve Yerel Yönetim Organlarının Yönetim Dönemi

Yugoslavya Federe Cumhuriyeti altı cumhuriyet ve iki özerk bölgeden oluşuyordu. Kosova iki özerk bölgeden birisidir. 1974 anayasası ile Arnavutlar, Sırpalar, Türkler, Karadağlılar, Müslümanlar ve diğer etnik gruplar Kosova'nın yapıcı asli unsurlarıydı. Bu milletlerin dilleri resmi dil statüsünde idi. Kosova meclisinin kanunları, kararları, devlet, şirket ve diğer örgütlerin genelge ve kararları Kosova resmi gazetesinde eş metin olarak yayınlanıyordu. Haklar nüfus sayısına göre değil, herkese eşit bir şekilde verilmiş ve kanunlarla teminat altına alınmıştı. Ancak 23 Mart 1989 yılında Kosova'nın özerklik özelliğinin kaldırılması ile Kosova'da yaşayan bu milletler

kendilerine verilen haklardan bir anda mahrum kalmış oldular. Kosova'da yaşayan topluluklar Sırbistan hükümetini ve Sırbistan yasalarını boykot ettiler. Bu eylem başta Sırbistan ve Yugoslavya Federe Devleti tarafından hoş karşılanmayıp Kosova'yı polislerin yönettiği bir bölge haline getirdiler. Daha sonra Sırp askerleri Kosova bölgesinde etnik temizleme faaliyetine girerek binlerce masum, çocuk, yaşlı kanı akıtmaya başladılar ve yüzlerce köyü yaktılar. Devreye BM Güvenlik Konseyi girerek 1999 yılında Kosova bölgesini UNMIK (United Nations Mission in Kosova) adı verilen BM Geçici Yönetim organlarına devrettiler (Recepoğlu, 2004).

BM geçici yönetim organları(UNMIK) görevi devir aldıktan sonra 25 Temmuz 1999 tarihinde Türkleri endişelendiren bir genelge yayınladılar. Bu genelgenin 5. maddesinin 2.fıkrası ile UNMIK'in çıkaracağı kararların Arnavutça, Sırpça ve İngilizce olarak düzenleneceği bildiriliyordu. Hâlbuki UNMIK 12 Aralık 1999 tarihli bir kararı ile Kosova'daki yürürlükte olan yasaların geçerli olduğu bildiriliyordu. Fakat UNMIK uygulamasıyla Kosova yasalarını ihlal ederek Türkçenin resmi dil olma özelliğini gözardı ediyordu. Ancak bu durumun Türkçe eğitimi olumsuz yönde etkilemediği gözlemlenmiştir.

2. İlköğretimde Türkçe Eğitim ve Sınıf Öğretmenliği İhtiyacı

BM geçici yönetim organları Kosova'nın yönetimini devir aldıktan sonra eğitim konusunda da bazı düzenlemeler yaptı. Kosova'da Türkler milli bir topluluk olarak, Kosova geçici yönetimi anayasal çerçevesi(2002/19 UNMIK Yönetmeliği), Kosova ilk ve orta öğrenim yasası(2002/19 UNMIK Yönetmeliği) ve Kosova yükseköğrenim yasasına (2003/14 UNMIK Yönetmeliği) dayanarak anaokullardan üniversiteye kadar ana diliyle Türkçe öğrenim görme hakkına sahiptirler(UNMIK, 2001)

Prizren Bölge Eğitim Dairesi verilerine göre 2007-2008 öğretim yılında anaokulundan yükseköğretime kadar 4440 Türk öğrenci kendi ana diliyle resmi okullarda öğrenimine devam etmektedir. Bu öğrencilerin çoğunluğu Türklerin yoğun yaşadığı Prizren'de okumaktadır. Bunları Mamuşa, Priştine, Gilan, Dobırcan ve Mitroviça takip etmektedir. Ayrıca Türkiye Cumhuriyetinin uyguladığı "Büyük Öğrenci Projesi" çerçevesinde Türkiye'de 388 öğrenci (ortaöğretim ve yükseköğretim seviyesinde) okumakta ve 134 öğrenci Türkiye'nin değişik üniversitelerinden mezun olmuştur (Prizren Bölge Eğitim Dairesi, 2008).

2007-2008 eğitim-öğretim yılında Türkçe eğitimin yapıldığı 11 ilköğretim okulunda anasınıfta 4, sınıf öğretmeni 55, ilkokul branş öğretmeni 72, ayrıca orta, lise ve meslek lisesinde toplam 46 öğretmen görev yapmaktadır. Toplam 177 öğretmenden 69'u üniversite, 96'sı yüksekokul, 24'ü öğretmen okulu mezunudur. Çalışan öğretmenlerde dikkat çekici bir özellik yaş konusudur. Emeklilik sonrası ikramiye, emekli maaşı ve her hangi bir sosyal haklar olmadığı için çalışanlar 65 yaşını beklemektedirler. 65 yaş üstü olanlara ayda 40 Avro gibi çok düşük bir meblağ yaşlılık parası olarak ödenmektedir. Örneğin sınıf öğretmenlerini yaş faktörüne göre

sınıflandırıldığında şöyle bir tablo ortaya çıkmaktadır. 20-30 yaş grubu 5, 30-40 yaş grubu 21, 40-50 yaş grubu 9, 50-65 yaş grubu 20 kişidir. Yani 55 kişinin nerdeyse yarısı 50 yaşın üzerindedir.

SONUÇ

Kosova'da Türkçe eğitimin devamı konusunda mevcut öğretmen sayısı ve mezun olacak olanlar ihtiyacı karşılayacak nitelikte görünüyor. Ancak yeni bağımsızlık sürecinde öğretmenlerin özlük haklarında yapılabilecek düzenlemeler ile bu dengenin bozulabileceği ihtimalini göstermektedir. Ayrıca Türk nüfusun yaşayıp ve o bölgelerde ihmal, ilgisizlik ve nedenini bilemediğimiz etmenlerden dolayı Türkçe eğitimin yapılmadığı ve yapıp ancak çok yetersiz olduğu Yakova, İpek, Vıçitrin, Gilan ve Mitroviça gibi yerler sözkonusu. (Bu saydığımız bölgelerde bu çalışmanın devamı niteliğinde Kosova Türk Taburunun yardımı ile bir alan araştırması başlattık) Hâlbuki Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü'nün özellikle Kosova'da açılmasının nihayi hedefi, Türkçe eğitimi bütün Kosova'ya yaymak ve yaygınlaştırmaktır. Bu açıdan baktığımızda Türkçe eğitim maalesef belirli bölgelerle sınırlı kalmış görünmektedir.

ÖNERİLER

- Priştine Üniversitesi Prizren Eğitim Fakültesi Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü Kosova'nın genelinde Türkçe eğitim konusunda sınıf öğretmenliği ihtiyacını karşılamak amacıyla 2003 yılında açılmış bulunmaktadır. Bölümün eğitim-öğretim etkinlikleri açıldığı günden bu yana Türkiye Cumhuriyeti'nin görevlendirdiği öğretim elemanları tarafından yürütülmektedir. Bölümün asli kadrosunda hiçbir öğretim elemanı değişik nedenlerden dolayı mevcut değil. Ayrıca bölümün idari işlerini takip edecek bir elemanın olmaması da ayrı bir problem. Bu konuda Türkiye'nin bu bölge ile ilgilenen birimlerinin acilen 2. mezununu verecek olan Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümünün kadrolu öğretim elemanı ihtiyacını özel veya resmi bir şekilde çözmesi gerekmektedir. Zira yeni bağımsızlığını ilan etmiş olan Kosova'nın sosyal ve ekonomik imkânları çok kısıtlı. Ayrıca nüfusun çok az bir oranını teşkil eden Türkler için Kosova hükümetinin böyle bir şey yapması lüks görünüyor. "Büyük Öğrenci Projesi" kapsamında Türkiye'nin değişik üniversitelerinden mezun (sınıf öğretmenliği, fen bilgisi öğretmenliği, matematik öğretmenliği gibi) Kosovalı Türkler mevcut. Bunların arasından yapılacak bir seçmeyle bölümün asli kadrosuna geçiş yaptırılarak Türkiye'nin üniversitelerinin birinde yüksek lisans ve doktora çalışmalarına yardımcı olunabilir. Fakat Türkiye'de yüksek lisans ve doktora yapan Kosovalı gençler ekonomik ve değişik nedenlerden dolayı tekrar Kosova'ya dönmemektedirler. Bunun için özel bir protokol gerekmektedir.
- Yukarıda arzetmeye çalıştığım gibi Priştine Üniversitesi Prizren Eğitim Fakültesi Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümü Kosova'nın genelinde Türkçe eğitim konusunda sınıf öğretmenliği ihtiyacını karşılamak

amacıyla 2003 yılında açılmış bulunmaktadır. İlk mezununu 2006-2007 yılında vermiştir. Mezun olan öğretmen adayları kendi yaşadığı şehirde öğretmenlik yapmak istemektedir. Ayrıca değişik nedenlerden dolayı Türkçe eğitim belirli bölgelerle sınırlı kalmış. Türk nüfusun yoğun yaşayıp Türkçe eğitimin yapılmadığı yerleşim yerleri sözkonusu. Çözüm olarak o bölgelerden öğrenci ayarlanarak sınıf öğretmenliği bölümünde yetiştirilip o bölgelere öğretmen olarak gönderilebilir, çünkü Kosova'da anayasal olarak Türkçe eğitim yapılması yönünde herhangi bir engel yok. Ayrıca sözkonusu bölgelerde Türkçe eğitimin yapılmamasının nedenlerini alan taraması yaparak araştırmak gerekmektedir.

- Priştine Üniversitesi Prizren Eğitim Fakültesi Türkçe Sınıf Öğretmenliği Bölümünün öğretim programı (diğer bölümler de dahil) bu bölgeyi tanımayan ve Türk nüfusun özelliklerini bilmeyen Kanadalı uzmanlar tarafından yapılmıştır. Bu durum beraberinde dersin ismi ve içeriği farklı olunca Türkçe kaynak sıkıntısını da doğurmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti oluşturacağı bir heyetle program konusunda düzenlemeler yapabilir. Dolayısıyla Türkçe kaynak konusu da karşılanmış olacaktır.
- Yine oluşturulacak bu heyet ilköğretim öğretim programı konusunda da yardımcı olabilir. Çünkü ilköğretim Türkçe eğitimde öğretim programı ve kitap hazırlanması ayrı bir problem. Türkiye yeni programa göre hazırladığı ilköğretim ders kitaplarını Kosova'da ilköğretim okullarına ücretsiz olarak dağıttı. Kosova'da hazırlanan öğretim programı farklı, Türkiye olarak tanımadığımız ve bilmediğimiz programa kitap uydurmaya çalışıyoruz. Bu nedenle öğretmenler de bu konuda problem yaşamaktadırlar. Aynı problemi sınıf öğretmenliği bölümünde ders veren öğretim elemanları da yaşamaktadırlar. Öğretim elemanları öğretmen adaylarını hangi programa göre yetiştirecek veya hangi programı tanıtacak. TİKA bu bölümün açılmasına yardımcı olmuş, sözkonusu kurum bu konunun inceliklerini bilmeyebilir, ama bundan sonraki süreçten eğitimciler sorumludur. Bölümün açılmış olması yeterli değil, önemli olan bölümü fonksiyonel hale getirmektir.
- Bu düzenlemeler çerçevesinde ayrıca Kosova'da Türkçe öğretimde görev yapan öğretmenlere gerek Türkiye'de gerekse Kosova'da, Türk bilim adamları ve uzmanlar tarafından hizmetiçi eğitim kursları, seminerler yapılmalı. Bu şekilde öğretmenlerin Türkiye'deki eğitim kurum ve kuruluşları ile irtibatları sağlanmış olacaktır.
- Uzun vadeli ve geniş kapsamlı düşündüğümüzde Kosova'daki mevcut yasal düzenlemeler ve alt yapı imkânları bu bölgede bir Türk üniversitesi kurulması için çok uygun görünmektedir. Bu konuda gerek resmi gerekse vakıf üniversitelere önemli görevler düşmektedir. Balkanlarda bir Türk üniversitesinin kurulması, sadece Kosova'da Türk varlığı ve eğitimi açısından değil, ayrıca komşu ülkelerdeki soydaş ve akraba topluluklar için de önemli hizmetler görecektir.

- Bu gün Kosova’da Türkçe olarak yayın yapan televizyon, radyo, gazete, dergi, hatta çocuk dergileri, müzik evleri, folklor kulüpleri mevcut. Fakat bunların bir kısmı önemli oranda ekonomik sıkıntı çekmektedirler. Tabiiyle bu durum sundukları hizmette kalite ve nitelik açısından düşüş yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum dolaylı bir şekilde Türkçe eğitimi olumsuz yönde etkilemekte ve öğrenci sayısında düşüklüğe sebep olmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlara sunulacak maddi ve manevi destek dolayısıyla Türkçe eğitime sunulmuş olacaktır. Sunulacak olan bu maddi-manevi destek ne Kosovalı Türklerin anavatan olarak gördükleri Türkiye için, ne de Türk dünyası için bu aşılmayacak bir problem değildir.

Sonuç olarak Türkçe eğitim Kosovalı Türkler için milli bilinç, kültür ve dilin korunmasında önemli bir faktör olarak durmaktadır. Dolayısıyla Türkçe eğitim Kosova’da devam ettirilmelidir.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Y. (2004). **Türk Eğitim Tarihi**, PegemA Yayıncılık, Ankara.
- Hafız, N. (2006). “Eski Yugoslavya Bölgelerinde Türkçenin Eğitimi”, **BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi 4**, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Prizren.
- Hafız, N. (2006). “Kosova’da Türkçe’nin Eğitimi”, **BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi 5**, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Prizren.
- Kodaman, B. (1980). **Abdulhamid Devri Eğitim Sistemi**. İstanbul.
- Mehmet, M. (2007). “Türk Kültürü Tarihinde Balkanların Yeri”, **BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi 7**, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Prizren.
- Prizren Bölge Eğitim Dairesi (2008). **Türkçe Eğitim-Öğretim Gören Öğrenci ve Öğretmen Hakkındaki Veriler**, Prizren.
- Recepoglu, A.S. (2004). **Kosova’da Türkçe veya Kimlik Mücadelesi**, Türk Yazarlar Derneği Yayınları, Prizren.
- Recepoglu, A.S. (200). **Prizrenli Suzi’nin 500. Yılı(Bildiriler, Bilgiler, Belgeler)**, Türk Yazarlar Derneği Yayınları, Prizren.
- Selim, S. (2007). “Balkan Savaşlarından Günümüze Kadar Kosova’da Yaşayan Türklerin Toplumsal, Kültür-Eğitim Durumu”, **BAL-TAM Türklük Bilgisi Dergisi 7**, Balkan Türkoloji Araştırmaları Merkezi, Prizren.
- Sofuoğlu, E.(2007). **Kosova’da Osmanlı İdaresi**, UKİD Kültür Yayınları, İstanbul.
- Topsakal, C.ve B.Koro (2007). **Kosova’da Yaşayan Türkçe Eğitim**, Bay Yayınları, Prizren.
- UNMIK (2001). **Kosova Geçici Yönetimi Anayasal Çerçevesi**, Priştine.